

De kloof tussen kiezer en gekozone

nota van Prof. Olaf van Boetzelaer

Ere-voorzitter en internationaal secretaris

Civilistisch Appèl

20.10.2010

De kloof tussen kiezer en gekozene

Veel problemen die zich in de Nederlandse samenleving afspelen zijn direct of indirect het gevolg van het uit elkaar groeien van ons politieke bestel en bestuursstelsel enerzijds en hetgeen onze samenleving "anno nu" behoeft. Een aantal verschijnselen indiceert dat.

De succesvolle opkomst van lokale partijen zoals 'de leefbaren' in Rotterdam, Hilversum en Utrecht, de forse afbrokkeling van "het politieke centrum" bij landelijke verkiezingen, speciaal CDA en pvdA, de electorale doorbraak van eerst de LPF, en nu dan - en "structureler" - de PVV. Oorzaak is onder andere de afbraak van de verzuiling.

De tijd dat de politicus een mandaat kreeg van vier jaar en onbekritiseerd een volmacht had met de stemmen te doen wat hij wilde, is voorbij. Door de opkomst van de media, speciaal de televisie, is de burger beter geïnformeerd geraakt en konden de politiek en de politici steeds beter worden gevolgd. Het electoraat is in doorsnee beter opgeleid dan pakweg enkele decennia geleden en heeft talloze informatiebronnen tot zijn beschikking.

In tegenstelling tot de periode van de verzuiling, is er geen automatisch vertrouwen meer in een partij en zijn leider en de kiezer is vaak niet meer maatschappelijk en politiek ééndimensionaal georiënteerd.

De burger is geëvolueerd, maar hij wordt nog behandeld als de kiezer uit het verzuilde verleden.

De politiek heeft nog steeds een zodanig wantrouwen jegens de eigen burgers dat directe kiezersinvloed op het politiek-bestuurlijk proces veelal wordt geweerd. We mogen niet onze burgemeester kiezen of de minister-president en er komt geen correctief referendum.

En wie geen vertrouwen geeft krijgt ook geen vertrouwen.

Maar goedschiks of kwaadschiks, het systeem staat op barsten. In ons land, maar bijvoorbeeld ook in België, waren de traditionele politieke partijen ogenschijnlijk concurrenten, maar gedroegen zich steeds meer als leden van één omvattend kartel: de kartellisering van de partijpolitiek. Dat wilde zeggen dat - mits je binnen de parameters van de "politiek-correcte consensus" bleef - je bij toerbeurt aan de politiek-bestuurlijke bak kwam. Dat valt niet meer vol te houden nu steeds meer kiezers grillig zappen, speciaal naar "populistische" partijen aan de flanken van het politieke bestel en steeds meer burgers er hun neus voor ophalen om lid te worden van een politieke partij.

De traditionele partijen verliezen hun maatschappelijke verankering. Het traditionele partijenkartel verkeert in staat van implosie en kan zich niet langer consolideren.

Nota bene: het kabinet Balkenende II (CDA, VVD en D'66) stelde de zogenaamde Nationale Conventie in die voorstellen zou doen om het politieke bestel klaar te maken voor de 21ste eeuw. Deze Commissie, onder leiding van Rein Jan Hoekstra, bracht een rapport uit: "Hart voor de publieke zaak". In november 2007 kieperde het kabinet alle voorstellen van de commissie, die er op gericht waren de burger meer invloed te geven, in de prullenbak, onder het motto dat "democratische vernieuwing

maar leidt tot vruchteloze structuurdiscussies". We hebben tenslotte een systeem van representatieve democratie, en daarmee basta!

En dat terwijl uit opinieonderzoek blijkt dat de Nederlanders wel behoefte hebben aan meer politieke invloed, met name referenda, een direct gekozen burgemeester en idem minister-president.

Gedurende acht jaar regeringsverantwoordelijkheid (2002-2010) heeft het CDA bewust de kans laten liggen om leiding te geven aan de noodzakelijke hervorming van onze parlementaire democratie en heeft mede daarom bij de jongste verkiezingen hiervoor een hoge tol moeten betalen.

Institutionele wijzigingen zijn nodig om uit de impasse te geraken, via de grondwet en de Kieswet.

Ik denk aan een rechtstreeks gekozen minister-president;

een gemengd kiesstelsel, met één stem op een partijlijst volgens het stelsel van evenredige vertegenwoordiging en één stem op een kandidaat van je kiesdistrict.

Dit laatste ook om via een districtenstelsel de relatie tussen kiezer en gekozene te versterken;

het behalve de lijsttrekker plaatsen op de kieslijsten van de kandidaten in alfabetische volgorde, zodat de rangorde in voorkeurstemmen bepaalt wie gekozen is. (Zodoende krijgen voorkeurstemmen op basis van de criteria van de kiezers het gewicht dat ze verdienen);

het invoeren van consultatieve en bindende desnodig correctieve referenda;

het rechtstreeks kiezen van de burgemeester, en de minister-president met een duidelijk executieve bevoegdheid en met het recht zijn ministers c.q. wethouders te kiezen.

Tot zover het electorale systeem. Maar er is méér uiteraard. De problemen hebben ook betrekking op de inhoud van de politiek, op het "aanbod". Niet de kiezers zijn het probleem, maar de politieke partijen. De partijen reageren onvoldoende op de problemen van de burger. De meeste hoofdrolspelers in de nationale politiek leven in een eigen kosmos, een eigen realiteit, die steeds verder losgekoppeld is van de echte realiteit. De politiek lijkt af en toe een autistisch subsysteem. Daarom is het van wezenlijk belang om regelmatig frisse krachten erbij te krijgen.

De grote winst van de PVV toont aan dat de ongerustheid en de verontwaardiging van omvangrijke groepen kiezers over tal van zaken onvoldoende door meer traditionele politieke partijen werden en nog steeds worden opgepakt, zelfs werden getaboeïseerd. (Al is er met ons nieuwe kabinet wel het nodige in dit opzicht veranderd en verbeterd; wellicht echter hebben we bij verdragen zoveel nationale bevoegdheden weggegeven aan Europa, dat onze ruimte voor te nemen beleidsbeslissingen enorm is ingeperkt).

Ik denk aan de immigratie, de integratie, veiligheid en criminaliteit, de vrees voor de Islamisering, gevoed door wereldwijde berichten over terreur, onderdrukking, achterstand, etc..., de effecten van een globaliserende wereldeconomie, de bureaucratie ja ook een opsporings- en vervolgingsbeleid en rechterlijke uitspraken die vooral van tegemoetkomendheid jegens de criminele pleger getuigen en de gevoelens van het slachtoffer negeren.

Als reactie hierop, ik bedoel op de minimale invloed van de kiezer en het negeren van de bekommernissen uit de "real world", dreigt ook een steeds grotere groep in onze samenleving democratisch af te haken.

Men gaat zich dan nauwelijks meer bij staat en natie betrokken voelen, heeft weinig gemeenschapsgevoel meer en wil ook geen verantwoordelijkheid dragen. De staat wordt dan gezien als een anonieme macht, met bange zakkenvullers op het pluuche, waarnaar anderzijds wel alle problemen worden weggeschoven onder hoonklanken zo deze niet worden opgelost.

Er is dan sprake van een "crisis van moreel gezag". Dat creëert een vrijblijvende samenleving met een overheid die geen idealen koestert en deze dus ook niet kan overdragen.

Burgers en civil society zouden ook op hun verantwoordelijkheden aangesproken moeten worden. Volgens onderzoeken lijdt zo'n 35% onder "afzijdig burgerschap", ervaart een grote afstand tot de politiek en de overheid en voelt zich bedreigd door de "überfremdung", is niet verbonden met een groter verhaal dan hun eigen leven, is weinig religieus ingesteld en evenmin verwant met de humanistische traditie en is als reactie materialistisch ingesteld. Naar mate politici minder gezag uitstralen en meer beloven, neemt de ontevredenheid toe, tengevolge van een "delivery gap". Grote bestuurlijke debacles zoals dramatische kostenoverschrijdingen bij hoge snelheids- en metrolijnen bijvoorbeeld en de passiviteit van de politiek tegenover de massa-emigratie vanaf de jaren '60, doen het prestige van de politiek uiteraard ook geen goed.

Dit gebrek aan maatschappelijke betrokkenheid leidt dan weer mede tot de beruchte "korte lontjes" en een lage score op matigingen en zelfbeheersing. Deze situaties doen dan weer een zwaar beroep op de "morele infrastructuur" van de samenleving, dus bijvoorbeeld bij kinderen moeten andere mensen dan de ouders de achterstanden pogen weg te werken: buurtgenoten, onderwijskrachten, maatschappelijke hulpverleners, etc. In elk geval is het noodzakelijk dat politici wel meer tamboereren op het thema van goed burgerschap en de bijdrage die de politiek hieraan kan leveren.

Voor de Christen-Democratie is het een opgave en een uitdaging "par excellence" om tegen de geschetste euvelen een remedie te bieden. Dat kan - en moet - lukken vanuit de eigen beginselen en inspiratie, vanuit een christen-democratische radicaliteit als het moet. Te lang heeft, ook binnen het CDA een cultuur van pappen en nathouden geheerst, van ontwijken van de discussie - mede hierdoor verloren we recentelijk in een klap de helft van de kamerzetels, van 41 naar 21 en staan nu virtueel op 17!

Het is tijd voor christen-democratisch gefundeerde duidelijkheid en hardheid waar nodig, om adequaat te reageren op de gerechtvaardigde bekommernissen van brede groepen in onze samenleving.

Prof. Olaf van Boetzelaer

28.10.2010

Ere-voorzitter en internationaal secretaris van het Civilistisch Appèl

Voorzitter Werkgroep Europa
en Internationale Betrekkingen

CDA - Zuid-Holland

Lid Forum Buitenland CD&V

Parttime hoogleraar Internationale Politiek en Moderne Geschiedenis
aan de Perpetual Help University op de Filippijnen